

את דרכו מקצה הארץ ועד קצה ומן העולם ועד העולם. ואילו ראשו של המקדש עשוי ערת אלים מאדמים וערת תחשים, אשר מעניקים לגוף החי הזה של המקדש, העושה את דרכו בהיסטוריה של העולם, את מלוא כוח החיים השופעים של האיל, הצועד בראש העדרים ומובילם אל מקומם, ואת תנועת התאוצה המתמדת של התחשו...'

(מתוך פירוש רש"ר הירש לשמות כו, לו)

דף צט

'ע"ב) 'עמוד ברשות הרבים גבוה י' ורחב ד' וזרק ונח על גביו... כיון דממקום פטור קאתיא לא'

— על דברי הרמב"ן כאן, שהאיר שמעל העמוד אינו רשות היחיד, שאין אומרים 'דה"י עולה עד לרקיע' אלא במקום מוקף מחיצות ולא בעמוד — ע' בחדושי הגר"ח הלוי — הל' סוכה ד, יא; חזון איש סב, יג; שו"ת בית זבול ח"ב טז, טז; שו"ת שבט הלוי ח"ג נו.

'דאית ליה מורשא' — בליטה או סדק, ונידון כחורי רשות היחיד. (מפרשים)

'בעי רבי יוחנן: כותל ברשות הרבים גבוה י' ואינו רחב ארבעה (כצ"ל) ומוקף לכרמלית ועשאו רשות היחיד — הזורק ונח על גביו, מהו...' — הוצרך לאריכות זו לומר שמתחילתו לא היה כותל זה עושה רשות היחיד, כגון שהיה סמוך לכרמלית, ולא היתה מוקפת משאר רוחות, ואחר כך הקיפה משאר רוחות וממילא נעשה כותל זה כמחיצת רשות היחיד — הלכך היה מקום לומר הואיל שלא נעשה בגופו של כותל שום שינוי, אינו נעשה רשות היחיד בעצמו והמניח על גביו פטור. אבל אם מתחילת בנייתו הקיף כרמלית בארבע מחיצות — ודאי חייב, שהרי אלו מחיצות רשות היחיד גמורות, והמניח על גב המחיצה כמניח בחורי רשות היחיד. (רשב"א. וכ"פ הריטב"א וב'חדושי הר"ן).

א. ופשוט לפי זה שלשון 'מוקף לכרמלית' אין משמעותו 'מקיף' אלא פירושו 'סמוך', כמו במשנה דלהלן (ק): 'ספינות... אעפ"י שמוקפות'. וכן 'תורמין שלא מן המוקף' ועוד.

ב. לפי דברי התוס', שגב הכותל אינו נידון כחורי רה"י, לכאורה נראה שגם אם הכותל מתחילתו היה רשות היחיד, היה מקום להסתפק בדבר).

'בעי רבי יוחנן: בור תשעה ועקף ממנו חוליא והשלימה לעשרה מהו, עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו ומיחייב או לא מיחייב. ואם תמצי לומר כיון דלא הוי מחיצה עשרה מעיקרא לא מיחייב, בור עשרה ונתן לתוכה חוליא ומיעטה מהו, הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו מיחייב או לא מיחייב' — מסתבר לו לרבי יוחנן יותר לפטור בעשיית מחיצה מסילוק מחיצה, כי שמא עקירה צריך שתהא חשובה יותר מהנחה. (כן כתבו התוס' ח. סד"ה רחבה. [דרך נוספת — ע' בהגהות רא"מ הורביץ; שו"ת בית זבול ח"ב כא, ב].

דוגמא לכך מצינו בגמרא ד: לענין מקום ד' על ד', שבעקירה יש סברה להצריך בה תנאים לחייב יותר מאשר בהנחה, והראשונים שם נתנו כמה טעמים לחלק בין עקירה להנחה, אם מן הכותב אם מצד הסברה. וע"ע במובא לעיל (ג). שיש סברה לומר שעיקר המלאכה הוא עקירת החפץ ממקומו, וההנחה אינה נידונית אלא כתנאי צדדי במלאכה. וע' גם בתוס' פ. ד"ה בהעלם) שלר"ח ורבנו תם עקירת שני חצאי שיעור משתי רשויות פוטרת לרבי יוסי, ואילו הנחה בשתי רשויות מחייבת.

‘ועקר ממנו חוליא... או לא מיחייב’ — ומצד עקירת החוליה כשלעצמה לא נתחייב — כגון שהיתה מתנדנדת. (עפ"י 'חדושי הר"ן')

‘בור עשרה ונתן לתוכה חוליא ומיעטה — מהו, הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו...’ — יש לשאול, הלא בשעה שמניח החוליא ומגיע לתוך שלשה טפחים סמוך לקרקע, נחשבת כמונחת להתחייב עליה, ועדיין לא נתמעט הבור מעשרה טפחים, ואם כן הלא קדמה ההנחה לביטול המחיצות? אכן נראה שבכל אופן שאם היה מניחו על הקרקע ממש היה פטור, אי אפשר להתחייב משום 'לבוד', כי אין להחמיר בהנחה של 'לבוד' לקרקע יותר מהנחה על הקרקע ממש. (עפ"י שפת אמת.

הסבר זה לכאורה אינו שייך לענין עקירת חוליה אלא לענין הנחה, שכשעוקר מהקרקע והוא בתוך שלשה, כבר אינו בטל לבור, שהרי דעתו ליטלו ממנו, ואם כן הלא יתחייב משום ההגבהה מג' טפחים, לאחר שכבר הושלמו מחיצות הבור. [אלא שיש לדון מצד 'אגד יד' כאשר גופו בחוץ — וכמו שנשא ונתן השפת אמת]. ואולי גם לענין זה יש לומר, היות ובתחילת עקירתו לא נתחייב, שוב אין לו להתחייב בהגבהתו מג' טפחים. וצ"ב).

ואולם מדברי החזון-איש (סב, כג) מבואר שאינו סובר כן, והוא ז"ל נוקט שאין כאן הנחה המחייבת אלא כשמגיע לקרקע ממש, שהרי תוך ג' צריך הנחה על גבי משהו (כדלהלן ק). ואפילו אם מניח החוליה בידו ואינו זורקה, כתב להוכיח שאין נחשבת זו הנחה ע"ג משהו, כי היד עסוקה בהנחת החפץ [או בהגבהתו — במקרה השני]. אך יוצא מדבריו שם, שזה רק כאשר גופו ברשות אחרת, חוץ לבור, אבל אם הוא וידו בתוך הבור, נחשב החפץ כמונח בידו כל עוד הוא בתוך ג', וספקו של רבי יוחנן לא אמור באופן זה. (וכדברים האלו כתב הגרי"מ חרלפ ז"ל (בשו"ת בית זבול ח"ב כא, ה-ט), וחולק על סברת השפ"א הנ"ל, עע"ש).

‘בעי רבא, זרק דף ונח על גבי יתדות מהו’ — מדובר באופן שהדף בנחיתתו יצר 'רשות היחיד'; יש מפרשים שעל ידי הנחת הדף מתהוות מחיצות משום 'פי תקרה יורד וסותם', ומועיל לעשות בכך רשות היחיד דאורייתא.

(מרש"י משמע שאומרים 'פי תקרה' כלפי כל המחיצות, כי אין שם רוחב ארבעה מבלעדי הדף, נמצא הדף לבדו יוצר את המחיצות. ואולם דעת רבנו תם (ע' עירובין צד) שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' בארבע מחיצות. ומפני כן העמידו התוס' כגון שיש שם שתי מחיצות מקודם, ומועילה הנחת הדף לומר 'פי תקרה יורד וסותם' ליצור מחיצה שלישית.

ודעתם מבוארת שפי תקרה מועיל מדאורייתא להחשיב מחיצה, וכן מבואר מדברי הרשב"א כאן, וכן דעת הראב"ד והרא"ש ועוד, ואולם לדעת הרמב"ם אין מועיל 'פי תקרה' אלא לחומרא, אבל לא לעשות המקום מוגדר מדאורייתא, להחשב רשות היחיד — כמובא בבאור הלכה שסא, ב ד"ה וי"א.

ולענין בקיעת הגדיים שמתחת — עתוס' ורשב"א).

ויש מפרשים כגון שהיו היתדות פחותות מעשרה, ועובי הדף השלים לעשרה. (תוס' הרא"ש; ר"א"ה — מובא ב'חדושי הר"ן'. ועע"ש).

‘אי אפשר דלא מידלא פורתא והדר ניח’ — ואף על פי שתוך שלשה טפחים כלבוד דמי, ואין זו הנחה המחייבת (וכדמוכח מסוגית כוורת — לעיל ח) — יש לומר שעיקר הסברה באה לומר שתוספת הנחה כלשהי של החפץ, לאחר שנעשית רשות היחיד, תועיל לחייב על עיקר ההנחה שהיתה בבת אחת עם עשיית רשות היחיד.

ועוד יש לומר, אם באת משום 'לבוד' לפוטרו, על כרחך לדון מתחילה שנעשית רשות היחיד ורק אחר כך חלה ההנחה, כי לא מצינו 'לבוד' אלא בחפץ ורשות ולא בשני חפצים באויר. וזהו שמסופק, האם הנחה זו שעל ידי לבוד, היא הנחה המחייבת. (עפ"י חזו"א סב, כד. ע"ש שנשאר בצ"ע).